

Byla C-422/23 [Daka]ⁱ

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2023 m. liepos 10 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Sąd Najwyższy (Lenkija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2023 m. balandžio 3 d.

Kasatorius:

T. B.

Kiti proceso dalyviai:

C. B.

D. B.

Pagrindinės bylos dalykas

Bendro turto padalijimas ir paveldėjimas

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

SESV 267 straipsnis – ESS 19 straipsnio 1 dalis, siejama su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsniu – Teisinės gynybos priemonės dėl sprendimo paskirti teisėją be jo sutikimo tam tikrą laikotarpį per metus dirbti kitoje kolegijoje, kompetentingoje nagrinėti kitokio pobūdžio bylas, nebuvimas – Klausimas, ar teismas, į kurio sudėtį įeina toks teisėjas, neturėjęs galimybės apskųsti sprendimo dėl paskyrimo, yra iš anksto pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas

ⁱ Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

Prejudiciniai klausimai

1. Ar tuo atveju, kai nacionalinės teisės nuostatoje numatyta, kad nacionalinio paskutinės instancijos teismo (*Sąd Najwyższy*) teisėjas gali būti šio teismo pirmininko (*Sąd Najwyższy* pirmosios pirmininkės) diskreciniu sprendimu be šio teisėjo sutikimo tam tikram nustatytam laikotarpiui per metus perkeltas iš vienos šio teismo kolegijos, kurioje jis pagal savo išsilavinimą ir kompetenciją paprastai nagrinėja bylas, į kitą šio teismo kolegiją, kompetentingą nagrinėti kitokio pobūdžio bylas nei tos, kurias šis teisėjas nagrinėjo iki šiol, ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, siejama su Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsniu, turi būti aiškinama taip, kad pagal ją reikalaujama, kad bylas nagrinėti paskirtas teisėjas, siekiant apsaugoti jo nešališkumą ir nepriklausomumą, turėtų teisę į veiksmingą teisinę gynybos priemonę – galėtų apskusti tokį sprendimą nepriklausomam ir nešališkam teismui pagal procedūrą, atitinkančią Pagrindinių teisių chartijos 47 ir 48 straipsnių reikalavimus,

2. ir taip, kad valstybės narės paskutinės instancijos teismas (*Sąd Najwyższy*), kurio trijų teisėjų kolegiją sudaro teisėjai, iš kurių du be jų sutikimo šio teismo pirmininkės iš savo kolegijos perkelti į kitą šio teismo kolegiją, kompetentingą nagrinėti bylą, prieš tai nesuteikus jiems galimybės sprendimą dėl paskyrimo apskusti nešališkam ir nepriklausomam teismui pagal procedūrą, atitinkančią Pagrindinių teisių chartijos 47 ir 48 straipsnių reikalavimus, nėra iš anksto pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas, užtikrinantis veiksmingą teisminę gynybą Sąjungos teisei priklausančiose srityse?

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos

[ESS] 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, siejama su Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsniu; Pagrindinių teisių chartijos 48 straipsnis

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Lenkijos Respublikos Konstitucija) 186 straipsnio 1 dalis

Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (2017 m. gruodžio 8 d. Aukščiausiojo Teismo įstatymas) (toliau – Aukščiausiojo Teismo įstatymas) 3 straipsnis, 10 straipsnio 1 dalis, 23, 24 ir 25 straipsniai, 26 straipsnio 1 dalis, 27a ir 35 straipsniai

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 14 lipca 2022 r. Regulamin Sądu Najwyższego (2022 m. liepos 14 d. Lenkijos Respublikos Prezidento dekretas dėl Aukščiausiojo Teismo reglamento) 80 straipsnio 12 dalis

Ustawa z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (2001 m. liepos 27 d. Bendrosios kompetencijos teismų santvarkos įstatymas) 22a straipsnis

Glaustas faktinių aplinkybių ir proceso pagrindinėje byloje aprašymas

- 1 *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) nagrinėjamą kasacinį skundą pateikė bylos dalyvis T. B. dėl *Sąd Okręgowy w Poznaniu* (Poznanės apygardos teismas) 2019 m. rugsėjo 9 d. nutarties, priimtos byloje pagal C. B. ieškinį, dalyvaujant T. B. ir D. B., dėl bendro turto padalijimo ir paveldėjimo.
- 2 2023 m. kovo 2 d. įsakymu šis kasacinis skundas buvo paskirtas nagrinėti *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) *Izba Cywilna* (Civilinių bylų kolegija) trijų teisėjų kolegijai, kurios du teisėjai (*Sąd Najwyższy* teisėjas B. B. ir *Sąd Najwyższy* teisėjas M. P.) yra *Sąd Najwyższy* teisėjai, posėdžiaujantys šio teismo *Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych* (Darbo ir socialinio draudimo bylų kolegija), o jos jurisdikcijai priklauso bylos, kurių dalykas kardinaliai skiriasi nuo šios bylos dalyko ir nuo *Izba Cywilna* jurisdikcijai priklausančių bylų dalyko.
- 3 2013 m. vasario 15 d. teisėja, einanti *Sąd Najwyższy* pirmosios pirmininkės pareigas, vienodai suformuluotais įsakymais (Nr. 25/2023 ir Nr. 28/2023) terminuotam laikotarpiui nuo 2023 m. balandžio 1 d. iki 2023 m. birželio 30 d. paskyrė *Sąd Najwyższy* teisėjus B. B. ir M. P. nagrinėti bylas *Sąd Najwyższy Izba Cywilna*. Šis paskyrimas buvo atliktas be teisėjų sutikimo ir su jais nepasitarus. Po paskyrimo posėdžiauti *Sąd Najwyższy Izba Cywilna* teisėjai B. B. ir M. P. nebuvo atleisti nuo teisėjavimo (įprasta tvarka) kolegijoje, kurioje yra jų darbo vieta.
- 4 Pagrindinis nagrinėjamo paskyrimo pagrindas yra Aukščiausiojo Teismo įstatymo 35 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatyta, kad *Sąd Najwyższy* pirmasis pirmininkas gali paskirti (*Sąd Najwyższy*) teisėją dalyvauti nagrinėjant konkrečią bylą kitoje kolegijoje ir, teisėjui sutikus, tam tikrą laiką nagrinėti bylas kitoje kolegijoje. Teisėjas gali būti paskirtas teisėjauti kitoje kolegijoje be jo sutikimo ne ilgiau kaip 6 mėnesius per metus. Pasibaigus teisėjo paskyrimo nagrinėti bylas kitoje kolegijoje laikotarpiui, teisėjas toliau nagrinėja jam priskirtas bylas toje kolegijoje, kol jos bus baigtos.
- 5 Aukščiausiojo Teismo įstatymo 35 straipsnio 3 dalyje aiškiai nenustatyta, kad sprendimas paskirti teisėją dirbti kitoje kolegijoje turi būti motyvuotas. Įsakymuose, kuriais *Sąd Najwyższy* teisėjai B. B. ir M. P. buvo paskirti nagrinėti bylas *Izba Cywilna*, jokių motyvų nenurodyta. Iš žiniasklaidos pranešimų matyti, kad jie buvo priimti siekiant suteikti papildomo personalo *Izba Cywilna*, kad šioje kolegijoje sumažėtų neišnagrinėtų bylų. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad šis argumentas nepagrįstas, nes daug neišnagrinėtų bylų *Sąd Najwyższy Izba Cywilna* susikaupė visų pirma dėl pastaraisiais metais Lenkijoje įgyvendinamos vadinamosios teisingumo reformos. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, tinkamas būdas užtikrinti, kad neišnagrinėtos *Izba Cywilna* bylos būtų išnagrinėtos, yra ne skirti į šią kolegiją teisėjus, kurie eina pareigas kitose *Sąd Najwyższy* kolegijose ir kurie paprastai nenagrinėja *Izba Cywilna* kompetencijai priklausančių bylų, o paskirti į šią kolegiją teisėjus tinkamai ir pagal Konstituciją suformuotos *Krajowa Rada Sądownictwa* (Nacionalinė teismų taryba) (toliau – KRS) teikimu.

- 6 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, šiai bylai reikšminga tai, kad tiek įsakymą dėl sudėties suformavimo, tiek *Sąd Najwyższy* teisėjų B. B. ir M. P. paskyrimą posėdžiauti *Sąd Najwyższy Izba Cywilna* priėmęs asmenys, paskirti į *Sąd Najwyższy* teisėjų pareigas tomis pačiomis aplinkybėmis kaip ir byloje *W. Ż*, C-487/18, o atsižvelgiant į ankstesnę jurisprudenciją teismo procesai, kuriuose dalyvauja tokie asmenys, yra arba negaliojantys, arba pažeidžia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintą šalies teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Be to, reikšminga KRS nutarimo, kuriuo Lenkijos Respublikos Prezidentui buvo pateikti teikimai skirti šiuos asmenis į *Sąd Najwyższy*, dalis buvo galutinai panaikinta *Naczelny Sąd Administracyjny* (Vyriausiasis administracinis teismas) 2021 m. gegužės 6 d. sprendimu, priimtu byloje II GOK 2/18. Todėl *Sąd Najwyższy Izba Cywilna* visos sudėties priimta 2021 m. rugsėjo 2 d. nutartimi pateikė Europos Sąjungos Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus dėl šio panaikinimo ir šių *Sąd Najwyższy* teisėjų skyrimo procedūros pažeidimų pasekmių. Teisingumo Teismas dar nepriėmė sprendimo byloje C-658/22, iškeltoje gavus šią nutartį.
- 7 Praktiškai sprendimas paskirti teisėją nagrinėti bylas kitoje *Sąd Najwyższy* kolegijoje iš esmės yra diskrecinio pobūdžio. Nei Aukščiausiojo Teismo įstatyme, nei jokiame kitame įstatyme aiškiai nenustatyta, kad toks sprendimas gali būti teisminės kontrolės objektas. Šio vertinimo nekeičia aplinkybė, kad kai kurie teisėjai, paskirti nagrinėti bylas *Izba Cywilna*, bandė ginčyti nutarimus dėl jų paskyrimo, pateikdami skundus KRS. Pirma, KRS nėra teismas ar teisminė institucija pagal šių žodžių prasmę. Antra, kaip išaiškinta *Sąd Najwyższy*, Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje, KRS, suformuota taip, kaip nustatyta *Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw* (2017 m. gruodžio 8 d. Įstatymas, kuriuo iš dalies keičiamas Nacionalinės teismų tarybos įstatymas ir tam tikri kiti įstatymai), nėra nepriklausoma ir nešališka institucija.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 8 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo abejonės susijusios, pirma, su tuo, ar tuo atveju, kai nacionalinėje teisėje numatyta galimybė *Sąd Najwyższy* teisėją, teisėjaujantį vienoje šio teismo kolegijoje, turinčioje jurisdikciją nagrinėti tam tikras bylas, be jo sutikimo paskirti posėdžiauti kitoje *Sąd Najwyższy* kolegijoje, turinčioje jurisdikciją nagrinėti kitokio pobūdžio bylas, Europos Sąjungos sutarties (ESS) 19 straipsnio 1 dalies antros pastraipos nuostata, siejama su Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsniu, turi būti aiškinama taip, kad pagal ją reikalaujama, kad teisėjas, paskirtas posėdžiauti kitoje *Sąd Najwyższy* kolegijoje, siekiant apsaugoti jo nešališkumą ir nepriklausomumą, turi turėti teisę į veiksmingą teisinę gynybą – galimybę apskusti sprendimą nepriklausomam ir nešališkam teismui pagal procedūrą, atitinkančią Pagrindinių teisių chartijos 47 ir 48 straipsnių reikalavimus.

- 9 Antra, šios abejonės susijusios su tuo, ar nacionalinis paskutinės instancijos teismas (*Sąd Najwyższy*), kurio trijų teisėjų kolegijoje posėdžiauja du teisėjai, kuriuos *Sąd Najwyższy* pirmasis pirmininkas be jų sutikimo paskyrė nagrinėti bylas, perkeldamas į kolegiją, kompetentingą nagrinėti bylą, prieš tai nesuteikęs jiems galimybės apskusti šį paskyrimą nešališkam ir nepriklausomam teismui pagal procedūrą, atitinkančią Pagrindinių teisių chartijos 47 ir 48 straipsnių reikalavimus, tokiomis aplinkybėmis, kokios susiklostė šioje byloje, yra iš anksto pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas, užtikrinantis veiksmingą teisminę gynybą Sąjungos teisei priklausančiose srityse.
- 10 Jeigu Teisingumo Teismas nuspręs, kad teisėjas, paskirtas nagrinėti bylas kitoje kolegijoje nei ta, kurioje jis eina savo pareigas, turi turėti teisę į veiksmingą teisinę gynybą – galimybę apskusti sprendimą nepriklausomam ir nešališkam teismui pagal procedūrą, atitinkančią Pagrindinių teisių chartijos 47 ir 48 straipsnių reikalavimus, ir kad *Sąd Najwyższy* trijų teisėjų kolegija, į kurios sudėtį įeina du teisėjai, be jų sutikimo paskirti į kitą kolegiją, prieš tai nesuteikęs galimybės tokiomis sąlygomis pateikti skundą, nėra iš anksto pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas, užtikrinantis veiksmingą teisminę apsaugą Sąjungos teisei priklausančiose srityse, kaip tai suprantama pagal ESS 19 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą, siejamą su Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsniu, tokios sudėties teismas negalės nagrinėti kasacinio skundo, o už *Izba Cywilna* darbą atsakingas *Sąd Najwyższy* pirmininkas privalės atitinkamai pakeisti šią sudėtį.
- 11 Šios bylos ryšys su Sąjungos teise yra dvejopas. Pirma, *Sąd Najwyższy Izba Cywilna* jurisdikcijai priklauso bylos, kuriose kyla Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo klausimų. Todėl būtina išnagrinėti, ar *Izba Cywilna* arba jos kolegijos, sudarytos iš teisėjų, *Sąd Najwyższy* pirmosios pirmininkės įsakymu paskirtų posėdžiauti šioje kolegijoje, perkeltant juos iš kitų šio teismo kolegijų, atitinka ESS 19 straipsnio 1 dalies antros pastraipos reikalavimus, ir tai yra aktualu visoms byloms, kurias nagrinėtų tokios sudėties *Izba Cywilna* teisėjų kolegija. Antra, *Sąd Najwyższy* pirmosios pirmininkės įsakymai susiję su šio teismo teisėjais, teisėjaujančiais *Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych*, kurios jurisdikcijai priklauso bylos, kuriose keliami Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo klausimai, todėl būtina išsiaiškinti, ar nacionalinėje teisėje nustatyta ir nagrinėjamoje byloje taikyta galimybė paskirti tuos teisėjus be jų sutikimo nagrinėti bylą kitoje *Sąd Najwyższy* kolegijoje, neužtikrinant jiems teisės apskusti sprendimo dėl jų paskyrimo nešališkam ir nepriklausomam teismui pagal procedūrą, atitinkančią Pagrindinių teisių chartijos 47 ir 48 straipsnių reikalavimus, nepažeidžia jų nepriklausomumo ir nešališkumo.
- 12 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pagal analogiją remiasi 2021 m. spalio 6 d. Teisingumo Teismo sprendimu *W. Ż. (Aukščiausiojo Teismo Išimtinės kontrolės ir viešųjų reikalų kolegija – Skyrimas)* (C-487/19, EU:C:2021:798). Jis pažymi, kad nors *Sąd Najwyższy* teisėjo paskyrimas be jo sutikimo tam tikrą laiką teisėjauti kitoje šio teismo kolegijoje formaliai nėra teisėjo perkėlimas į kitą teismą ar į kitą to paties teismo skyrių, vis dėlto jo

pasekmės yra beveik tokio pat pernelyg didelio masto ir beveik tokios pat reikšmingos kaip ir tokio perkėlimo. Šį vertinimą sustiprina tai, kad teisėjas, paskirtas iš savo kolegijos teisėjauti į kitą *Sąd Najwyższy* kolegiją, turi, viena vertus, toliau išsamiai nagrinėti bylas savo kolegijoje ir, kita vertus, nagrinėti bylas kolegijoje, į kurią buvo paskirtas. Be to, toks teisėjas staiga susiduria su kitokio pobūdžio bylomis nei tos, kurias jis nagrinėjo iki šiol ir kurioms yra pasirengęs ir kompetentingas. Todėl toks paskyrimas yra pernelyg didelė kliūtis teisėjui vykdyti savo pareigas, o rizika, kad teisėjui bus taikomas toks paskyrimas, gali būti panaudota kaip spaudimo jam priemonė, taigi ir kaip jo drausminimo priemonė, kuria siekiama paveikti jo priimamų teismo sprendimų kryptį.

- 13 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad bylų skirstymas tarp iš esmės skirtingų *Sąd Najwyższy* kolegijų nėra tik formalus ir atsitiktinis, o turi gilų pagrindą, nes valstybės teisinė sistema yra pagrindas skirtingų rūšių byloms, kurioms reikia skirtingos kvalifikacijos ir skirtingo konkretaus pasirengimo. Teisėjas, pretenduojantis į *Sąd Najwyższy* teisėjo pareigas, nurodo kolegiją, kurioje pageidauja dirbti, o per paskyrimo procedūrą tikrinama jo kvalifikacija – ar jis atitinka reikalavimus, kad galėtų nagrinėti bylas, priklausančias jo nurodytos kolegijos kompetencijai. Šiomis aplinkybėmis taip pat svarbu, kad pagal būtiną teisės kreiptis į teismą standartą teisės subjektai galėtų tikėtis, kad jų byla nacionalinio paskutinės instancijos teismo (*Sąd Najwyższy*) etapu nagrinės teismas, sudarytas tik iš tokių teisėjų, kurie yra konkrečiai kompetentingi ir pasirengę nagrinėti atitinkamos rūšies bylas, o ne teismas, sudarytas (ir) iš teisėjų, kurie paprastai nagrinėja kitų rūšių bylas.